

Ukraine prosecutors have an effective way to protect the rights and freedoms of citizens.

Література

1. Косюта М. Правозахисна функція прокуратури та її закріплення у майбутньому Законі України «Про прокуратуру» / М. Косюта, В. Долежан // *Право України*. — 2006. — № 3. — С. 128.
2. Марочкін І. Є. Прокурорський нагляд в Україні : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. Є. Марочкін, П. М. Карачак, Ю. М. Грошевой. — Х. : ТОВ «Одіссей», 2005. — С. 240.
3. Конституція України від 28.06.1996 // *Відомості Верховної Ради України*. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
4. Комітет Міністрів Ради Європи; Рекомендації, Міжнародний документ від 12.05.2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_718.
5. Європейський Суд з прав людини. Рішення щодо України «Геннадій Науменко проти України» (№ 42023/98, п. 136, від 10 лют. 2004 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : khrpg.org/index.php?id=1142353088.
6. СНД; Модель, Закон від 16.11.2006 Міжнародний документ Модельний закон

про прокуратуру [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_g19.

7. Федеральний закон «Про прокуратуру Російської федерації» від 17 січня 1992 № 2202-1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-595/.
8. Закон Республіки Білорусь «Про прокуратуру республіки Білорусь» від 8 травня 2007 року, № 220-3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=H10700220.
9. Закон Латвійської республіки «Про прокуратуру» від 19 травня 1994 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.pravo.lv/likumi/56_zopr.html.
10. Щерба С. П. Организация и деятельность органов прокуратуры зарубежных стран // *Информационно-аналитический справочник*. — М. : Юрлинтинформ, 2010. — С. 248.
11. Шмаленя С. Світовий досвід правозахисної діяльності // *Вісник прокуратури*. — 2012. — № 12. — С. 118–122.
12. Мичко Н. І. Європейська система прокуратур / Н. І. Мичко, Н. А. Голова. — Донецьк : Ноулідж, 2011. — С. 487.
13. Руденко М. В. Роль прокуратури поза межами кримінального судочинства: Сучасна українська модель // *Вісник прокуратури*. — 2009. — № 1. — С. 61.

УДК 342.56

М. Вільгушинський,

суддя Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ ВЗАЄМОДІЇ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

В умовах реформування судової системи, розбудови правової держави все більшого значення набувають питання взаємодії судів загальної юрисдикції, що здійснюється у зв'язку із необхідністю виконання завдань, які покладено на судову гілку влади. Практичне забезпечен-

ня виконання таких завдань об'єктивно вимагає належного адміністративно-правового регулювання.

Зазначимо, що у межах вітчизняної судової системи, крім публічно-правових відносин, та у контексті забезпечення кожному права на справедливий

суд й повагу до інших прав і свобод варто розрізнати реалізацію певних повноважень як процесуального, так і позапроцесуального характеру. І якщо процесуальні повноваження суд здійснює при розгляді справи відповідної судової юрисдикції, то позапроцесуальні реалізуються при виконанні так званих забезпечувальних функцій, метою яких, серед іншого, є досягнення єдності судової практики.

У зв'язку з наведеним доцільним є визначення форм взаємодії судів загальної юрисдикції в межах виконання повноважень поза процесуальним характером та визначити особливості процедури здійснення територіальної, спеціалізованої й інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції.

Насамперед зазначимо, що побудова судової системи обумовлюється різноманітними суспільними чинниками (історичними, культурними, світоглядними, економічними), а також особливостями правової системи держави. Аналіз чинного законодавства свідчить, що окрім безпосередньо передбачених Конституцією України і законодавством про судоустрій принципів територіальності, спеціалізації й інстанційності, можна виокремити також й інші засадничі положення її побудови. Це винятковість і повнота судової влади, утворення суду на підставі закону, єдність судової системи, доступність судової системи [1, 12–22].

Положення частин другої, третьої, четвертої та п'ятої, як і першої статті 125 Конституції України, є засадничими і означають принципи організації системи судів загальної юрисдикції: єдність, внутрішньосистемну і територіальну розгалуженість, певну автономність спеціалізованих судів, очолюваних вищими судами, моноцентризм судової системи через проголошення Верховного Суду України найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції [2].

Здійснення судами загальної юрисдикції їх функцій, виконання завдань, описаних національним адміністративним законодавством, обумовлюють формування у межах вітчизняної судової

системи публічно-правових відносин різної якості, змісту та видів. Наприклад, сьогодні складно заперечити доведене правничою наукою й національним законодавством існування, зокрема, таких правовідносин, як здійснення дисциплінарного провадження щодо судді, щодо забезпечення права громадян на інформацію, надання їм адміністративних послуг, проходження особами публічної (державної) служби [3, 6, 7].

Визнається, що в умовах зміцнення української державності проблема забезпечення відкритості в діяльності органів влади є одним з основних завдань, які стоять на шляху розвитку демократичного суспільства. Прозорість влади є необхідною умовою забезпечення передбачених Конституцією України прав громадян на доступ до інформації та участь в управлінні державними справами. Якщо ці конституційні права порушуються, то суспільство втрачає довіру до влади. Відкрита і прозора влада мусить належним чином забезпечувати діалог з громадськістю на всіх етапах прийняття рішень та постійний доступ до повної, об'єктивної, точної, зрозумілої інформації про діяльність органів державної влади та її посадових осіб відповідно до законодавства. Конституція України закріпила право людини на свободу інформації, стаття 34 якої, зокрема, гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільний вияв своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. У наведеній конституційній нормі розкриваються принаймні два принципи забезпечення доступу до інформації: презумпція доступності і відкритості інформації та дотримання обмежень, встановлених законом. Нерідко органи влади, керуючись другим принципом, засекречують суспільно важливу інформацію [4, 284, 285].

У зв'язку із визнанням існування у межах вітчизняної судової системи публічно-правових відносин, здійсненням судами загальної юрисдикції не лише процесуальних, але й позапроцесуаль-

них (публічних) повноважень, принципово враховувати також висновки Конституційного Суду України щодо публічної природи таких судів. Так, у Рішеннях Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 7-рп/2010 (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) та від 21 червня 2011 року № 7-рп/2011 (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) визначено, що суди всіх юрисдикцій та рівнів є юридичними особами публічного права [5, 6].

Разом із тим, принципи територіальності, спеціалізації й інстанційності є тими основоположними критеріями, засадничими чинниками, котрі «забезпечують» не лише довершеність і стабільність функціонування судової системи, її логічну структурованість але й визначають правила та особливості взаємодії судів загальної юрисдикції. Використання цих принципів у публічно-правових відносинах, обумовлює формування певних різновидів таких відносин.

Так, необхідним компонентом організації державного управління є управлінські відносини, що функціонують у самій системі органів влади; це відносини, котрі виникають між органами влади, незалежно від їхнього організаційно-правового рівня в системі, з приводу кінцевого результату діяльності, пов'язаної з розробленням і втіленням державної політики, управлінням різними сферами суспільного життя. Тож, управлінські (публічно-правові) відносини за способом досягнення кінцевого результату функціонування органів поділяються на субординаційні, координаційні та реординаційні, а залежно від організаційно-правового рівня органів у системі — на відносини по вертикалі і горизонталі. До того ж обидві класифікації існують невіддільно одна від одної, оскільки поділ на відносини по вертикалі та горизонталі є фактично критерієм поділу субординаційних, координаційних та реординаційних відносин на підвиди [7, 162–164].

Отже, кожному із принципів системи судів загальної юрисдикції відповідає конкретний вид публічно-правових від-

носин взаємодії судів загальної юрисдикції:

— принцип територіальності — координаційні відносини;

— принцип спеціалізації — координаційні відносини;

— принцип інстанційності — субординаційні, координаційні, реординаційні відносини.

Узагальнення цих принципів й публічно-правових відносин, у підсумку, переконують в об'єктивному існуванні територіальної, спеціалізованої й інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції. Заснованість таких відносин на нормах адміністративного законодавства, їх публічний характер, реалізація у їх межах публічних повноважень судами загальної юрисдикції вказують на адміністративно-процедурний характер такої взаємодії, котра набуває різних видів і змісту. Закономірною нам видається така послідовність:

— принцип територіальності — координаційні відносини — територіальна взаємодія;

— принцип спеціалізації — координаційні відносини — спеціалізована взаємодія;

— принцип інстанційності — субординаційні, координаційні, реординаційні відносини — інстанційна взаємодія.

З'ясування таких закономірних послідовностей вказує на ступінь складності публічно-правових відносин взаємодії, їх «насиченість» адміністративними процедурами щодо виконання тих чи інших дій, заходів, операцій, завдань, функцій, перелік судів загальної юрисдикції, залучених до взаємодії.

Отже, у змісті територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції спостерігаються такі дії, заходи, операції (адміністративні процедури):

— територіальна й спеціалізована взаємодія — взаємоузгоджена діяльність судів загальної юрисдикції одного ієрархічного рівня й різних спеціалізацій, котра характеризується такими основними особливостями:

1) виникає у зв'язку із трьома обставинами: а) потребою вироблення

у суддів судів загальної юрисдикції різних спеціалізацій єдиного розуміння та узгодженої й правильної кваліфікації суміжних приватних й публічних правовідносин; б) обопільним виконанням приписів адміністративного законодавства — наприклад, зокрема, Законів України «Про державну службу», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян»; в) потребою організації та здійснення правовиховної роботи у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці (району, міста, області);

2) втім, слід визнати відсутність законодавства, котре б достатньо врегулювало територіальну й спеціалізовану взаємодію, їх зміст, процедури, суб'єктів. Зважаючи на прогалину нормативно-правового врегулювання публічно-правових відносин названих видів взаємодії, можемо запропонувати оперативний вихід із такої недосконалої національного законодавства — використання адміністративно-договірних інструментів (адміністративних договорів), частково визнаних й описаних нормами адміністративного процесуального законодавства — п. 14 ч. 1 ст. 3, п. 4 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України.

Так, Верховний Суд України роз'яснив, що адміністративний договір — це дво- або багатостороння угода, зміст якої утворюють права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди. Якщо ж суб'єкти (зокрема, й орган державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові чи службові особи), хоча б і на реалізацію своїх повноважень, вільно укладають договір відповідно до норм Цивільного кодексу України, під час укладання такого договору його сторони вільно домовляються про зміст та обсяг прав і обов'язків за договором, можуть відмовитись від його укладання, то такий договір може бути цивільним (господарським), але не адміністративним, оскільки в змісті цього договору відсутні відносини влади і підпорядкування, що

є обов'язковими для адміністративного договору, а кожний суб'єкт такого договору виступає як рівний один до одного [8];

3) Також маємо зазначити, що організація та безпосереднє здійснення територіальної й спеціалізованої взаємодії — безперспективні й не матимуть очікуваного результату, якщо водночас із такою адміністративною процедурною діяльністю судів загальної юрисдикції одного ієрархічного рівня й різних спеціалізацій не буде налагоджена постійна й ефективна інстанційна взаємодія. Саме через інстанційну (владну) взаємодію поширюватимуться результати територіальної й спеціалізованої взаємодії. Більше того, необхідною умовою ефективності взаємодії судів загальної юрисдикції взагалі має бути одночасне застосування усіх трьох видів взаємодії — територіальної, спеціалізованої, інстанційної;

— інстанційна взаємодія — проявляється, зокрема, у здійсненні апеляційними судами, вищими спеціалізованими судами аналізу судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, наданні судам нижчого рівня методичної допомоги щодо застосування законодавства, з метою однакового застосування норм Конституції України та законів України у судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції (п. 3, 4 ч. 1 ст. 27, п. 3, 4 ч. 1 ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Одержані в результаті аналізу судової статистики та узагальнення судової практики дані мають стати підґрунтям для виправлення помилок, допущених при розгляді справ, зразком правильного й однакового застосування судами чинного законодавства України, а також (за необхідності) — підставою для внесення до нього змін.

Про здійснення інстанційної взаємодії ми можемо судити і з приписів процесуального законодавства — ст. 360-7

Цивільного процесуального кодексу України, ст. 11128 Господарського процесуального кодексу України, ст. 244-2 Кодексу адміністративного судочинства України. Наприклад, у ч. 1 ст. 360-7 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України [9].

Вочевидь, в Україні і через законодавство, і через правозастосовчу практику судів загальної юрисдикції відбувається поширення й утвердження так званого прецедентного права. Втім, в державі склалося неоднозначне ставлення щодо висловлення правових позицій вищестоящими судами, врахування цих позицій судами першої й апеляційної інстанцій, формування так званого прецедентного права. Цікава думка щодо врахування правових позицій вищестоящих судів нижчестоящими судами висловлена представниками Верховного Суду України. Так, вивчивши досвід Грецької Республіки, Італії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, Королівства Нідерландів, зроблено висновок, що використання судової практики вищестоящих судів при прийнятті рішень нижчестоящими судами на практиці є дуже поширеним. Однак законодавство держав, що належать до романо-германської правової сім'ї, не містить норм, які б закріплювали такий підхід у нормативних актах. Констатується визнання й доцільність впливу судових рішень вищестоящих судів, їх підходів до правозастосування на рішення нижчестоящих судів, що є логічним і подекуди — доволі слушним, однак законодавчо, як обов'язок, прецедентність судових рішень судів вищестоящих ін-

станцій — не закріплюється. Такий підхід визнається виправданим, позаяк не примушує суддю першої (апеляційної) інстанції при здійсненні правосуддя обов'язково керуватися судовим рішенням вищестоящої судової інстанції, судді надається можливість вільно формувати власну правову позицію [10, 6–11].

Таким чином, проаналізувавши практику територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції, у підсумку ми дійшли до таких висновків про їх процедуру й сутність:

— взаємодія судів загальної юрисдикції трьох видів заснована на 1) публічно-правових відносинах, котрі виникають щодо виконання цими судами приписів національного адміністративного й процесуального законодавства та 2) принципах організації системи судів загальної юрисдикції, відповідно до Конституції України (ст. 125) й Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») — територіальності, спеціалізації та інстанційності;

— головна (підсумкова) й, водночас, визначальна мета та завдання територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції — захист, відновлення, визнання суб'єктивних прав, свобод, інтересів, забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав, свобод, інтересів, створення сприятливих організаційних умов здійснення правосуддя кожним судом загальної юрисдикції. Як зазначає науковець Л. М. Москвич, «перш ніж реформувати судову систему, треба чітко окреслити цілі, які будуть досягнуті завдяки цим реформам. А метою останніх повинно стати створення належних правових умов, які: (а) полегшували б доступ громадян до системи судового вирішення суперечок і конфліктів, (б) підвищили ефективність і прозорість діяльності судової влади, (в) забезпечили реальні правові й інституційні гарантії охорони й захисту прав та свобод людини і громадянина. Фундаментом ефективної судової системи належить стати принципам не-

залежності, доступності, верховенства права, справедливості і професіоналізму суддів» [11];

— територіальна, спеціалізована та інстанційна взаємодія судів загальної юрисдикції — є результатом реалізації позапроцесуальних (адміністративно-процедурних) повноважень цих судів при здійсненні забезпечувальних функцій, метою яких є: 1) досягнення єдності судової практики, 2) правильне й однозначне застосування судами загальної юрисдикції норм матеріального й процесуального права, 3) належна організація функціонування апаратів судів загальної юрисдикції, злагожене виконання ними приписів національного адміністративного законодавства;

— можемо назвати такі основні (найбільш поширені) форми територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції: 1) організаційні форми взаємодії — підготовка, організація та проведення очних й заочних нарад, семінарів, обговорень, конференцій, засідань робочих груп, круглих столів, зустрічей, листування; 2) підготовка, розробка, видання й поширення роз'яснюючо-методичних матеріалів — методичних рекомендацій, оглядових (інформаційних) листів, довідок, інформації, статистичних аналізів, наукових висновків, узагальнень, наукових й інформаційних видань (друкованих засобів масової інформації, підручників, науково-практичних коментарів, збірників наукових статей й тез доповідей), організація та наповнення баз правових позицій, рекомендацій пленумів вищих спеціалізованих судів України, Верховного Суду України, висновки, рекомендації науково-консультативних рад при вищих спеціалізованих судах, Верховному Суді України; 3) укладання й виконання адміністративних договорів (договорів про співробітництво);

— основними учасниками територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції, залежно від об'єктивних й суб'єктивних обставин є: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) вищі спеціалізовані суди; 4) Верховний Суд України.

Однак до публічно-правових відносин територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії можуть також долучатися: 1) суддівське самоврядування; 2) вищі навчальні заклади; 3) місцеві, центральні органи виконавчої влади, Кабінет Міністрів України; 4) інші органи державної влади; 5) засоби масової інформації; 6) міжнародні інституції й національні громадські об'єднання (громадська організація або громадська спілка); 7) інші потенційні суб'єкти публічно-правових відносин — наприклад, представники самоврядних професій (арбітражні керуючі, приватні нотаріуси, адвокати, митні брокери, експерти, суб'єкти оціночної діяльності);

— у чинному адміністративному (п. 3, 4 ч. 1 ст. 27, п. 3, 4 ч. 1 ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») й процесуальному законодавстві (ст. 360-7 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 11128 Господарського процесуального кодексу України, ст. 244-2 Кодексу адміністративного судочинства України) у загальному вигляді задекларовано лише інстанційну взаємодію судів загальної юрисдикції, натомість на територіальну й спеціалізовану взаємодію не вказано.

Враховуючи зміст територіальної, спеціалізованої та інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції, її учасників та головну мету такої взаємодії — вважаємо за доцільне у нормах Закону України «Про судоустрій і статус суддів», майбутньому Адміністративному процедурному кодексі України безпосередньо передбачити територіальну, спеціалізовану та інстанційну взаємодію судів загальної юрисдикції, інших суб'єктів владних повноважень.

Отже, територіальна, спеціалізована та інстанційна взаємодія судів загальної юрисдикції — дво- та більше-сторонній, обопільний обмін інформацією між судами загальної юрисдикції, іншими суб'єктами владних повноважень, громадськістю її обговорення задля створення належних умов й безпосереднього здійснення захисту, відновлення, визнання суб'єктивних прав, свобод

інтересів, забезпечення кожному права на справедливий суд.

Ключові слова: взаємодія, суди загальної юрисдикції, публічні повноваження, форми взаємодії.

Розглядаються особливості процедури здійснення територіальної, спеціалізованої й інстанційної взаємодії судів загальної юрисдикції. Обґрунтовано, що заснованість таких видів взаємодії на нормах адміністративного законодавства, їх публічний характер, реалізація у їх межах публічних повноважень судами загальної юрисдикції вказують на її адміністративно-процедурний характер. Виокремлено основні форми взаємодії судів загальної юрисдикції.

Рассматриваются особенности процедуры осуществления территориального, специализированного и инстанционного взаимодействия судов общей юрисдикции. Обосновано, что основанность таких видов взаимодействия на нормах административного законодательства, их публичный характер, реализация в их пределах публичных полномочий судами общей юрисдикции указывают на ее административно-процедурный характер. Выделены основные формы взаимодействия судов общей юрисдикции.

The features of procedures for territorial, and specialized instantsynoyi interaction of courts of general jurisdiction. Proved that zasnovanist these types of interactions on the norms of administrative law, their public nature, the implementation of public authorities within their general courts point to its administrative and procedural nature. Singled out the basic forms of interaction of courts of general jurisdiction.

Література

1. Городовенко В. Засади побудови судової системи України // Вісник Державної судової адміністрації України. — 2012. — № 3. — С. 12–22.

2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Скоморохи В. Є. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 3 частини другої статті 18, статей 32, 33, 34, 35, 36, 37, підпункту 5 пункту 3 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій України» (справа про Касаційний суд України) від 11 грудня 2003 року № 20-рп/2003 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 51, т. 1. — Ст. 280.

3. Голобутовський Р. З. Суддя як суб'єкт дисциплінарного провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Р. З. Голобутовський. — К., 2012. — 20 с.

4. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту: монографія / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. — Д.: Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ: Ліра ЛТД, 2008. — 588 с.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого господарського суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 130 Конституції України (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) від 11 березня 2010 року № 7-рп/2010 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 21. — Ст. 28.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) від 21 червня 2011 року № 7-рп/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 50. — Ст. 38.

7. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К.: Юстініан, 2007. — 288 с.

8. Щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між спеціалізованими адміністративними і господарськими судами: Інформа-

ційний лист Верховного Суду України від 26 грудня 2005 року № 3.2.-2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v3-2-700_05.

9. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.

10. Гусак М. Актуальні питання здійснення правосуддя в Україні / М. Гусак, М. Артеменко // Вісник Державної судо-

вої адміністрації України. — 2012. — № 3. — С. 6–11.

11. Москвич Л. М. Методологічні засади судової реформи в Україні [Електронний ресурс] // Проблеми законності : академ. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. — Х. : Нац. ун-т «ЮАУ ім. Я. Мудрого», 2011. — Вип. 117. — Режим доступу : nauka.jur-academy.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=263&Itemid=210&lang=uk